

O b s a h

Úvod	7
1 TVORIVO-HUMÁNNÁ VÝCHOVA	9
2 ÚČASTNÍCI PROCESU EDUKÁCIE	18
2.1. Žiak	18
2.1.1 Vývin jednotlivca	19
2.1.2 Determinácia vývinu jednotlivca	23
2.1.3 Charakteristika vybraných vývinových období	25
2.1.3.1 Obdobie predškolského veku	26
2.1.3.2 Obdobie mladšieho školského veku	32
2.1.3.3 Obdobie dospelovania	42
2.1.4. Žiak so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami v edukačnom prostredí	59
2.1.4.1 Vymedzenie základných pojmov	59
2.1.4.2 Žiaci s mentálnym postihnutím	63
2.1.4.3 Intelektovo nadaný žiak	69
2.1.4.4 Hyperaktívne dieťa	78
2.1.4.5 Problematika školskej spôsobilosti	95
2.2 Učiteľ a jeho osobnosť	104
2.2.1 Osobnosť učiteľa – typológia	104
2.2.1.1 Typológia osobnosti učiteľa z hľadiska temperamentu	105
2.2.1.2 Typológia osobnosti učiteľa z hľadiska extravenzie a introverzie	106
2.2.1.3 Typológia tvorivej osobnosti učiteľa	108
2.2.1.4 Typológia autoritatívnej osobnosti učiteľa	108
2.2.2 Osobnosť učiteľa – charakteristiky	109
2.2.2.1 Primerané posúdenie reality	110
2.2.2.2 Snaha po sebazpoznaní	111
2.2.2.3 Tvorivosť a iniciatíva učiteľa	111
2.2.2.4 Schopnosť vytvárať pozitívne citové vzťahy	112
2.2.2.5 Morálne nároky na osobnosť učiteľa	113
2.2.2.6 Odolnosť voči záťaži	114
2.2.2.7 Zmysel pre humor a zodpovednosť	115
2.2.2.8 Schopnosť optimálnej komunikácie	115
2.2.3 Osobnosť učiteľa – ontogenetické aspekty	116
2.2.3.1 Etapa výberu a voľby učiteľskej profesie	116
2.2.3.2 Etapa prípravy a štúdia na učiteľskú profesiu	119
2.2.3.3 Etapa adaptácie na učiteľskú profesiu	121
2.2.3.4 Etapa stabilizácie a stotožnenia sa s učiteľskou profesiou ..	125
2.2.3.5 Etapa stability a ukončovania učiteľskej profesie	127
2.2.4 Osobnosť učiteľa - rodové špecifiká	131
2.2.4.1 Motivácia a spokojnosť s prácou	132
2.2.4.2 Emocionalizácia a identifikovanie prejavov emócií	133
2.2.4.3 Axiologizácia – výchova k hodnotám a dodržiavaniu spoločenských noriem	135

2.2.4.4	Socializácia – rozvoj prosociálneho správania	135
2.2.4.5	Kreativizácia – koncept androgýnie	136
2.2.4.6	Kognitivizácia – a technická gramotnosť	136
3 SOCIÁLNE VZŤAHY V EDUKAČNOM PROSTREDÍ		138
3.1 Školská trieda ako sociálna skupina		140
3.1.1	Skupinová dynamika v školskej triede	142
3.1.1.1	Interakcia v školskej triede	142
3.1.1.2	Ciele školskej triedy	167
3.1.1.3	Normy školskej triedy	167
3.1.1.4	Podskupiny v školskej triede	169
3.1.1.5	Tenzia a kohézia v školskej triede	170
3.1.1.6	Skupinová atmosféra – klíma školskej triedy	170
3.1.1.7	Štruktúra školskej triedy	172
3.1.1.8	Vodcovstvo učiteľa – štýl riadenia školskej triedy	178
3.1.2	Utváranie a vývoj školskej triedy ako malej sociálnej skupiny	182
3.2 Zátťažové situácie v edukačnom prostredí		184
3.2.1	Zátťažové situácie a ich zvládanie	184
3.2.2	Náročné interakčné situácie v škole	191
3.2.2.1	Konfliktné situácie v interakcii učiteľ-žiak	192
3.2.2.2	Stretnutie sa učiteľa s novými žiakmi	202
3.2.2.3	Stretnutie sa učiteľa s agresívnymi prejavmi žiaka	204
3.2.2.4	Stretnutie sa učiteľa s rodičmi žiaka	212
3.2.3	Pracovná záťaž učiteľa	218
4 UČENIE SA A VYUČOVANIE		228
4.1 Činitele učenia sa a vyučovania žiaka		232
4.1.1	Psychohygienické činitele učenia sa / vyučovania	233
4.1.2	Činitele učenia sa / vyučovania súvisiace so situáciou a procesom učenia sa	233
4.1.2.1	Zákony učenia sa	234
4.1.2.2	Druhy učenia sa / vyučovania	238
4.1.2.3	Zážitkové (aktívne) učenie sa / vyučovanie	244
4.1.2.4	Metódy učenia sa / vyučovania	252
4.1.3	Činitele učenia sa súvisiace s učivom	259
4.1.4	Činitele učenia sa súvisiace so žiakom	273
4.1.4.1	Kognitívny štýl	274
4.1.4.2	Učebné štýly – štýly učenia sa	275
4.1.5	Činitele učenia sa súvisiace s učiteľom	288
4.2 Štýly vyučovania		289
4.3 Modely (konceptie) vyučovania využívajúce aktívne učenie sa / vyučovanie		290
4.3.1	Modely vyučovania založené na skúsenostnej teórii učenia sa	290
4.3.2	Koncepcia učenia sa / vyučovania B.S.Blooma	295
4.3.3	Model učenia sa / vyučovania G.Pettyho	296
4.3.4	Koncepcia tvorivého vyučovania	298

4.3.5	Trojfázový model vyučovania (model EUR)	299
4.3.6	Kooperatívny model vyučovania	304
4.4	Úlohy pedagóga v procese aktívneho vyučovania	305
5	PSYCHOLÓGIA VÝCHOVY	312
5.1	Predmet a definícia psychológie výchovy	312
5.2	Metódy výchovného pôsobenia	314
5.3	Prostriedky výchovného pôsobenia	315
5.3.1	Odmeny vo výchove	315
5.3.2	Tresty vo výchove	317
5.3.3	Vzory vo výchove	317
5.3.4	Spôsob a štýly výchovy	319
5.4	Humanizácia výchovy	321
5.5	Kompetencie učiteľa v oblasti výchovy	323
5.6	Výchovno-problémové správanie žiakov	326
5.6.1	Dificility	327
5.6.2	Poruchy správania disocálneho charakteru	328
5.6.3	Iné poruchy správania	330
5.7	Preventívno-výchovné programy	336
5.8	Legislatívne opatrenia v rámci edukačného systému	341
6	VYBRANÉ RIZIKOVÉ FAKTORY PROSTREDIA OVPLYVŇUJÚCE ZLYHÁVANIE ŽIAKA V ŠKOLE	346
6.1	Rodinné prostredie ako rizikový faktor edukácie	346
6.1.1	Dysfunkčné rodiny	349
6.1.1.1	Rodina rozvedená	352
6.1.1.2	Rodina s drogovým závislým členom	353
6.1.1.3	Rodina týrajúca, zneužívajúca dieťa	357
6.1.1.4	Rodina zanedbávajúca dieťa	360
6.1.2	Vybrané špecifické rodiny	365
6.1.2.1	Náhradná rodina	365
6.1.2.2	Rómska rodina	371
6.1.2.3	Rodina s postihnutým dieťaťom	377
6.2	Násilie v škole ako rizikový faktor edukácie	382
6.2.1	Charakteristika pojmov súvisiacich s násilím	383
6.2.2	Typy násilia v edukačnom prostredí	390
6.2.2.1	Bullying – násilie medzi žiakmi	390
6.2.2.2	Mobbing – násilie medzi učiteľmi	396

6.2.2.3	Bossing – násilie zo strany nadriadených	401
6.2.3	Psychologické a psychické dôsledky násilia na osobnosť obeť	405
6.2.3.1	Psychologické a psychické dôsledky násilia na osobnosť žiaka	405
6.2.3.2	Psychologické a psychické dôsledky násilia na osobnosť učiteľa ..	407
6.2.4	Legislatívne formy riešenia násilia v edukačnom prostredí	409
6.2.5	Prevencia násilia na školách	411
6.3	Rizikové faktory širšieho sociálneho prostredia	413
6.3.1	Členstvo v nežiaducich sociálnych skupinách	413
6.3.1.1	Kriminogénne skupiny	414
6.3.1.2	Kulty a sekty	415
6.3.2	Riziká mediálnych vplyvov	424
6.3.2.1	Vplyv médií z hľadiska veku človeka	426
6.3.2.2	Problematické aspekty interakcie dieťaťa s médiami	428
6.3.2.3	Mediálna reklama	435
6.3.2.4	Mediálna gramotnosť a mediálna výchova	437
6.3.3	Environmentálne faktory edukačného prostredia	440
	Použitá a odporúčaná literatúra	447